

Korte lesomschrijving

Deze les gaat over het canonvenster:

Karel de Grote (742-814).

Hij was de belangrijkste vorst van de vroege middeleeuwen. Karel wist zijn rijk enorm uit te breiden en wordt niet voor niets de Vader van Europa genoemd. Hij voerde het leenstelsel in en hechtte veel belang aan onderwijs, cultuur en wetenschap.

Titel Karel de Grote - Vader van Europa

Vak Geschiedenis - Maatschappijleer - Taal - Drama (facultatief)

Venster Karel de Grote

Tijdvak Tijd van monniken en ridders

Doelgroep groep 5-6

Tijdsduur 1-1,5 lesuur

Groeperingsvorm klassikaal, tweetallen en individueel

Lesdoelen

- De leerlingen leren over Karel de Grote als groot man, koning en krijgsheer, bedenker van het leenstelsel en stimulator van het onderwijs.
- Karel de Grote liet een lettertype (schrift) ontwikkelen, dat we nu nog steeds gebruiken. De leerlingen leren over verschillende lettertypen en ervaren waarom wij op een bepaalde manier leren schrijven
- De leerlingen leren zich verplaatsen in de hoofdrolspelers van het verhaal en tijd van Karel de Grote.

Kerndoelen

Oriëntatie op jezelf en de wereld & kunstzinnige oriëntatie

- Tijd: 51 - 52 - 53
- Mens & Samenleving: 36 - 38
- Nederlands: 9
- Kunstzinnige oriëntatie: 54

Benodigde voorkennis

Geen

Benodigdheden

- Internet
- Docenthandleiding groep 5-6
- Vensterplaat Karel de Grote
- Werkblad groep 5-6 met bijlage A en B (2 middeleeuwse teksten)

Voor de extra lessuggesties

- Computer met tekstverwerkingsprogramma (Word)
- Twee potloden met scherpe punt per persoon en een elastiekje, kleurpotloden of stiften

Beoordeling

- Bespreken werkblad
- Eventueel de producten van de extra lessuggesties

Lesactiviteiten

Introductie

Bespreek de vensterplaat als introductie op het onderwerp: Karel de Grote.

De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over Karel de Grote zelf te ontdekken en over te brengen. In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een i. Wanneer u op een i klikt, verschijnt er informatie over een bepaald onderwerp in relatie tot Karel de Grote. (zie informatie p. 3 en 4)

Instructie voor het gebruik van de vensterplaat:

Laat de vensterplaat eerst zien zonder de i-tjes te openen. Laat eerst de leerlingen de vensterplaat aandachtig bekijken gedurende 1 à 2 minuten. Stel vervolgens de volgende vraag: Wat gebeurt hier? Geef enkele kinderen een beurt en vraag na elke beurt: Wat kunnen we nog meer ontdekken? Schrijf in steekwoorden op het bord wat de leerlingen zeggen over wat ze zien en denken. Als er geen nieuwe informatie uit de klas komt stopt u. Let op: Alle bijdragen van de kinderen zijn waardevol, maar laat ze wel hun uitleg motiveren.

Bekijk daarna samen de canonclip over Karel de Grote:

<http://bit.ly/1TW3pZq>

Vergelijk de informatie uit de clip met wat de leerlingen zelf hebben gezien en bedacht bij het bekijken van de vensterplaat.

Kern

De leerlingen maken de vragen op het werkblad.

Let op:

- Bij opdracht 3 hebben de leerlingen bijlage A en B nodig. Deel ze uit per tweetal.
- Opdracht 4 begint klassikaal. U leest het bewerkte verhaal van Karel en Elegast voor, zie verderop in de handleiding.

Vervolg Lesactiviteiten

Extra opdrachten:

A

De nieuwe letters die Karel heeft laten ontwerpen, gebruiken we eigenlijk nog steeds. (Zie de fonts: Book Antiqua en Bookman Old Style). Op de computer kun je kiezen uit heel veel soorten lettertypen. Daar kun je lekker mee spelen. Leg de leerlingen uit hoe ze hun voornaam in vijf verschillende lettertypen kunnen typen en print dit uit. Laat ze een lettertype uitkiezen dat:

- ze mooi vinden
- goed leesbaar is
- een koning waardig is
- er oud uitziet
- er feestelijk uitziet

B

Of wil je oefenen in schoonschrijven met potlood of een gewone pen? Bekijk samen met de leerlingen het volgende filmpje: <http://bit.ly/25ILyAL>
 In het filmpje wordt Engels gesproken, maar de beelden spreken voor zich en je kunt eventueel zelf in het Nederlands commentaar geven.

1. Pak een A4-vel.
2. Bind twee potloden / pennen aan elkaar met een elastiek
3. Zorg dat de punten op één lijn staan, in een hoek van 45 graden op het papier
4. Houd je potlood in deze stand en schrijf je naam
5. Kleur de ruimte tussen de lijnen in

C

De leerlingen hebben in een paar zinnen bedacht hoe het afloopt met Elegast, de trouwe dienaar en dief. De leerlingen kunnen dit op twee manieren verder uitwerken:

1. De leerlingen spelen in kleine groepjes de afloop van het verhaal na
2. De leerlingen vertalen dit einde in een rijm, zetten het in een mooi lettertype en printen het uit.

TIP: Er zijn verschillende kinderboeken geschreven over de tijd van Karel de Grote. Kijk op : <http://bit.ly/1Y3kqGy>
 Eén van deze boeken kunt u ook gebruiken voor opdracht 4..

Afsluiting

- Bespreek het werkblad en geef enkele kinderen de gelegenheid om hun einde van het verhaal te vertellen
- Bespreek of bekijk de producten, die gemaakt of ontstaan zijn bij de extra opdrachten

Antwoorden werkblad

1A: Welk tijdvak?

Antwoord: Tijdvak: 500 - 1000: de tijd van monniken en ridders.

1B: Waarom wordt hij Karel de Grote genoemd?

Antwoord 1:

Karel regeert over een heel groot rijk, een groot deel van Europa.

Antwoord 2:

Karel is erg lang en steekt met kop en schouders boven de meeste mensen uit.

2: Voor wat hoort wat.

Antwoord:

Hij geeft rijke mensen een stuk land te leen. We noemen ze daarom leenmannen. In ruil daarvoor zweren deze leenmannen trouw aan de koning. En ze moeten veel doen: de rust bewaren, wetten uitvoeren en soldaten sturen voor zijn leger.

3: Eén rijk, één taal.

Antwoord:

De leerlingen vinden het ene woord makkelijker dan het andere. Dit komt door: wel of geen herkenbare letters (vorm), wel of geen rechte regel, duidelijke regel- en woordafstand, kleur.

NB: Het Luxeuil Minuskel (bijlage A) werd gebruikt in de 7de en 8ste eeuw (Merovingische dynastie).
 Het Karolingische Minuskel (bijlage B) werd gebruikt in de 9de tot en met de 13de eeuw.
 Door Karel de Grote werd dit het standaard schrift.

Teksten vensterplaat

Teksten Vensterplaat Karel de Grote

1. Koning Karel

- i-punt: Karel de Grote, de staatsman
- Informatie: Meer dan 1200 jaar geleden hoort Nederland bij het enorme Frankische rijk. Karel de Grote is de koning. Waarschijnlijk krijgt hij die bijnaam omdat hij zo'n groot rijk bezit. Maar hij is zelf ook groot. In de middeleeuwen zijn de mensen kleiner dan nu. Karel is 1 meter 84 en steekt met kop en schouders boven de meeste mensen uit. De Saksen zijn Karels grootste vijanden. Zij zijn geen christenen, zoals Karel, maar geloven in Germaanse goden. De Saksen vallen steeds Frankische dorpen aan. Karel wil het land van de Saksen veroveren. Hij belooft dat hij ze niet zal doden als ze christenen worden. Omdat ze dat weigeren, laat hij hun heilige bomen omhakken. Karel laat hele gebieden verwoesten, dorpen verbranden en duizenden gevangenen onthoofden. Pas na meer dan 30 jaar geven de Saksen zich over.

2. Tot keizer gekroond

- i-punt: kroning van Karel door de paus
- Informatie: In Rome woont de paus. Hij is het hoofd van de kerk en dus van alle christenen. Rijke mannen vinden dat hij zijn werk niet goed doet en sluiten hem op. De paus ontsnapt uit zijn kerker en vlucht naar Karel. Die zorgt ervoor dat de paus weer de baas wordt in Rome. Als dank kroont de paus hem in het jaar 800 tot Keizer van het Avondland (Europa). Karel is nu de machtigste man van het christelijke Europa. Hij ziet zichzelf als opvolger van de Romeinse keizer. Het Romeinse rijk is een belangrijk voorbeeld voor hem. Dat zie je aan de kerken en paleizen die hij laat bouwen. Maar je ziet het vooral ook aan de munten die hij laat slaan. Daarop staat hij afgebeeld als een Romeinse keizer

3. Vader van Europa

- i-punt: kaart van het rijk van Karel
- Informatie: Na veel veldtochten is Karels rijk bijna net zo groot als Europa nu. Hij is de eerste met zo'n groot land na de Romeinen. Daarom noemen we hem ook wel Vader van Europa. Rust en eenheid is belangrijk in zo'n enorm rijk. Daarom laat Karel alle wetten en regels opschrijven en zorgt hij ervoor dat iedereen zich daaraan houdt. Als er in een groot land ontevreden mensen zijn, kan er een

opstand uitbreken. Daarom werkt hij op allerlei manieren aan de eenheid in zijn rijk. Het christelijke geloof blijft daarbij het belangrijkste. Wie de priesters of het christendom beledigt kan zelfs de doodstraf krijgen. Ook moet er één munt komen. Tot zijn spijt lukt hem dat niet. De euro komt pas twaalf eeuwen later, in 2002.

4. Trouwe leenmannen

- i-punt: oude miniatuur met veldslag Karel
- Informatie: Het is niet makkelijk om zo'n groot land te regeren. Je weet nooit of ergens een opstand uitbreekt. Maar daar heeft Karel iets op bedacht. Hij geeft rijke mensen een stuk land te leen. In ruil daarvoor zweren deze leenmannen trouw aan de koning. En ze moeten veel doen: de rust bewaren, wetten uitvoeren en soldaten sturen voor zijn leger. Karel reist zelf ook veel door het land om te weten wat er gebeurt. Op verschillende plaatsen in zijn rijk heeft hij een palts. Daar komt het woord 'paleis' vandaan. Er horen ook gebouwen bij voor de hofhouding en de soldaten. Om de belangrijkste gebouwen staat een muur. Daarbuiten zijn de boerderijen, die het voedsel voor de koning en zijn mensen moeten leveren. Ook in Nederland heeft Karel een palts: het Valkhof in Nijmegen. Helaas is het niet bewaard gebleven. De heuvel waarop hij stond is er nog wel.

5. Wie schrijft die blijft

- i-punt: handtekening van Karel
- Informatie: In de middeleeuwen kunnen veel mensen niet lezen en schrijven. Zelfs de koning niet! Maar hij vindt het belangrijk dat meer mensen dat leren. Daarom moeten de monniken nieuwe letters ontwikkelen. Die zijn makkelijker te lezen. We gebruiken ze nog steeds. Ook komen er scholen voor rijke jongens. Die kunnen Karel later helpen zijn rijk te besturen. Een koning moet belangrijke papieren ondertekenen. Maar hoe doe je dat als je niet kunt schrijven? Speciaal voor Karel de Grote hebben de monniken een mooie handtekening bedacht. Zij schrijven het grootste deel en Karel hoeft dan nog maar 2 lijntjes te zetten

6. Karels einde

- i-punt: grafkist van Karel
- Informatie: Als Karel ouder wordt wil hij niet meer zoveel reizen. Daarom zoekt hij één plek om te wonen. Hij kiest voor de stad Aken, want daar kan hij lekker zwemmen in de geneeskrachtige warmwaterbronnen. Karel de Grote sterft als hij 72 is. Dat is erg oud voor die tijd. Zijn zoon Lodewijk de Vrome volgt hem op. In de tijd van Karel hebben mensen nog geen achternamen. Koningen krijgen vaak een bijnaam. Die is soms wel grappig. Karels vader heet koning Pepijn de Korte en zijn moeder Bertrada met de Grote Voeten. Die bijnamen zeggen natuurlijk iets over de persoon. Karel houdt van lekker en veel eten en geld uitgeven. Zijn zoon vindt het belangrijk om als christen zuinig te zijn. Hij is een rustige, serieuze man. Tot zijn spijt lukt het Lodewijk niet om het rijk van zijn vader bijeen te houden. Het wordt verdeeld onder zijn drie zonen. Dat betekent het einde van het machtige Frankische rijk.

7. Hoofdstad Aken

- i-punt: Dom van Aken
- Informatie: Karel kiest Aken als hoofdstad van zijn rijk en bouwt er zijn belangrijkste palts. Het ligt op een goede, veilige plek middenin zijn rijk en vlakbij de Ardennen. Daar kan hij lekker jagen. Aken is voor Karel het nieuwe Rome. Hij laat er een prachtige kerk bouwen. De kapel van die kerk is er nog steeds. Het is de plek waar Karel werd begraven. In Aken kun je nog gebouwen en voorwerpen uit Karels tijd bekijken. De prachtige dom staat op de plek waar Karel ooit zijn palts (paleis) had. In de kapel vind je een met goud beklede doodskist met de beenderen van Karel. Ook zijn marmeren troon kun je er zien. Het is alleen niet de echte, maar een kopie. In de schatkamer van de Dom worden bijzondere voorwerpen bewaard uit de tijd van Karel. Heel veel goud en edelstenen!

8. Spannende ridderverhalen

- i-punt: Karel krijgt boodschap van engel
- Informatie: Na Karels dood verschijnen er veel verhalen over hem. Een van de beroemdste is 'Karel en Elegast'. Dat verhaal wordt rond het jaar 1250 geschreven – meer dan 400 jaar na zijn dood! Voor ons zijn die middeleeuwse verhalen moeilijk te lezen. De taal is heel anders en de spelling ook. 'Karel en Elegast' begint met een droom. Een engel fluistert Karel in dat hij moet opstaan om te gaan

stelen. Karel wil niet - wat als hij betrapt wordt? Maar hij is een gelovig man, dus hij gehoorzaamt de engel toch. In het pikkedonker gaat hij naar buiten. In het bos wordt hij aangevallen door een zwarte ridder. Karel verslaat hem en ontdekt dat hij Elegast heet. Op het eind van het verhaal weet je waarom de engel Karel op pad heeft gestuurd...

9. Witte olifant

- i-punt: Witte olifant
- Informatie: Karel wil goede vrienden blijven met de landen om hem heen. Hij is rijk en geeft graag dure cadeaus. Daarmee maakt hij veel indruk op andere staatshoofden. Maar zelf krijgt hij het meest bijzondere geschenk... de witte olifant Abul Abbas. Karel krijgt hem van Harun-al-Rashid, de kalief (hoofd van de gelovigen) van Bagdad. Dit is nu de hoofdstad van Irak. Bagdad is de hoofdstad van het Arabische rijk. De stad is rijk door de handel. Europa heeft nog geen grote steden, maar Bagdad heeft al 1 miljoen inwoners! Karel heeft een gezantschap naar de kalief gestuurd. Die stuurt hem als teken van vriendschap de olifant. Abul-Abbas gaat mee op Karels reizen. Karel gebruikt hem misschien om de vijand te laten schrikken. In een veldslag tegen de Denen komt de olifant om het leven.

TIP: 'Een olifant voor de keizer' is een prentenboek dat zich afspeelt in Nijmegen in de tijd van Karel de Grote. Dit boek is deel drie uit een reeks van 10 prentenboeken, die elk een ander tijdvak uit de geschiedenis tot leven wekken.

Verhaal Karel en Elegast

Karel en Elegast

Karel en Elegast is een Nederlands ridderverhaal op rijm, dat rond 1250 is geschreven. Het gaat over keizer Karel. Het verhaal was in de middeleeuwen heel populair, werd in verschillende Europese landen vertaald en raakte zelfs tot in Rusland en Scandinavië bekend. Wie het verhaal oorspronkelijk heeft geschreven is niet bekend.

In de bibliotheek kun je verschillende uitgaven lezen en bekijken. Onderstaande vertaling op rijm is goed leesbaar en leuk om voor te lezen aan kinderen. Hieronder een korte samenvatting uit het boek van Anke Passchier. (http://www.middeleeuwigheden.nl/Karel_ende_Elegast.html)

Karel en Elegast

Het middeleeuwse ridderverhaal op rijm bewerkt

Het verhaal gaat over Karel de Grote, die van een engel de opdracht krijgt om uit stelen te gaan. In de bossen ontmoet hij de zwarte ridder Elegast, die als struikrover leeft. Karel heeft hem verbannen, maar toch is Elegast de koning altijd trouw gebleven.

**'s Nachts tevoren, toen hij net
In zijn hoge hemelbed
Was gaan slapen, hoorde hij
Hoe een engel tot hem zei:**

**Koning, tijd om op te staan
Trekje wapenrusting aan
Pak je schild en grijp je zwaard
Zadel ook meteen je paard!**

**Ga uit stelen, kom sta op!
Anders kost het je de kop
En dan ben je morgen dood
Echt, die kans is levensgroot**

Natuurlijk twijfelt de koning om uit stelen te gaan en de engel moet het ook nog 3 keer tegen hem zeggen. In het bos gekomen praat hij tegen zichzelf, dat hij het eigenlijk samen met iemand zou moeten doen.

**Zo zat hij in zichzelf te praten
Maar toen kreeg hij in de gaten
Dat daar nóg een ridder reed
Helemaal in 't zwart gekleed**

**Een zwarte helm, een pikzwart schild
Die had zeker niet gewild
Dat men zien zou wie hij was
Met dat ravenzwarte harnas**

Na een gevecht met z'n tweeën komen ze erachter dat ze bijna even sterk zijn, maar Karel is net iets sterker. Daarom vraagt Karel om de naam van de zwarte ridder:

**God sta me bij, ik wil geen last
Maar mijn naam is Elegast
En het is mij slecht vergaan
Zei de ridder toen spontaan**

**Mijn land en goed raakte ik kwijt
Het is voor mij een zware tijd
Ik heb veel pech, zoals 't een man
Nu eenmaal overkomen kan**

Elegast vertelt dat hij nog steeds trouw is aan de koning, en alleen op rijke mensen jaagt om zichzelf van geld te voorzien. Want alleen zo kan hij zorgen voor zichzelf en zijn mannen. Karel vertelt dat hij Adelbrecht heet. Samen besluiten ze uit stelen te gaan in het huis van Eggeric, vriend en zwager van Karel. Daar aangekomen maken ze samen een gat in de muur, maar Elegast gaat alleen naar binnen.

Daar hoort Elegast hoe Eggeric aan zijn vrouw, de zus van Karel, vertelt dat hij plannen heeft beraamd om de koning te vermoorden. Elegast gaat terug naar de vermoorde koning en vertelt wat hij gehoord heeft. De koning gaat dan terug naar zijn burcht en de volgende dag komt alles uit.

Hoe het afloopt met Elegast? Dit bedenken de kinderen zelf. (zie werkblad: opdracht 4 en bij extra opdrachten: opdracht C.)